

PRAKTIKBOG I PRAKSIS

Rapport om en et udviklingsprojekt på CBSI Sprogcenter

Udarbejdet af:

Dai Duong Tran, sproglærer

Emma Boah, Jobkonsulent

Jane Nielsen, integrationsunderviser

Kathrine Castberg, jobkonsulent

Michael Svendsen Pedersen, lektor emeritus Roskilde Universitet

Maja Helene Velsing Groth, sproglærer

Margrethe Justesen, sproglærer

Maya Degn Littrup, sproglærer

Neel Moreira, sproglærer

Projektet er finansieret af SIRI

CBSI 2023

Indledning

I forbindelse med borgernes virksomhedspraktik anvender vi på CBSI (Center for Beskæftigelse, Sprog og Integration) en Praktikbog som et redskab i udviklingen af deres sproglige, faglige og personlige kompetencer med henblik på at give dem forudsætninger og mulighed for at komme i beskæftigelse. Ideen til praktikbogen er oprindeligt opstået i Integrationsafdelingen. Hvordan Praktikbogen skal udformes, og hvordan den skal anvendes i praksis, har vi haft mulighed for at eksperimentere med i et udviklingsprojekt i 2022 – ”Praktikbog i praksis” – som blev finansieret af SIRI.

I CBSI er der et tæt samarbejde mellem Jobcenter København, danskuddannelse og Integrationsafdelingen i Københavns Kommune, således at borgeren kan modtage både sprogundervisning og integrationsundervisning i en integreret proces – den såkaldte ”Københavnermodel”. Det betyder, at Praktikbogen ikke alene indgår som en del af borgerens sproglæring, men også i hendes/hans samlede arbejdsrettede integrationsproces, der finder sted i samspillet mellem forskellige læringsrum: praktikstedet, studiecentret, integrationsundervisningen og den ordinære sprogundervisning.

Selv om projektet på CBSI er afsluttet, er udviklingen af Praktikbogens udformning og anvendelse langt fra en afsluttet proces. De spørgsmål og perspektiver vi har diskuteret, og som vi omtaler i rapporten, er ikke alle endnu blevet omsat til praksis, og de intentioner med Praktikbogen, som vi omtaler, er ikke alle indfriet; så vi arbejder fortsat på at gøre Praktikbogen til det bedst mulige redskab for borgerens arbejdsrettede integration.

I denne rapport fortæller vi om vores erfaringer fra udviklingsprojektet og håber, at andre sprogcentre, der ønsker at udvikle og arbejde med praktikbøger, kan bruge dem som afsæt for deres arbejde.

1. Formål

Et helt afgørende spørgsmål i forbindelse med udviklingen af Praktikbogen er, hvad formålet med den skal være, altså hvilken funktion den skal have i borgerens sproglærings- og integrationsproces. Praktikbogens formål vil være afgørende for, hvordan den skal udformes og anvendes.

I CBSI arbejder vi med *tre forskellige former for praktik*:

- a) Afklarende praktik: Formålet her er, at borgeren får mulighed for at afklare, hvilken branche, der kunne være relevant for hende/ham at arbejde indenfor,

- b) Praktik med fokus på træning af jobmålskompetencer: Formålet her er, at borgeren bliver opkvalificeret inden for den relevante branche,
- c) Praktik med fokus på at opnå løntimer: Formålet her er, at borgeren opnår de sidste manglende kompetencer inden for den relevante branche for at kunne komme i lønnet arbejde.

Praktikbogen indgår i alle tre slags praktikker, og med udgangspunkt i dem har vi i projektet diskuteret, hvilke forskellige formål, der kunne og skulle være med Praktikbogen. Her er de formål, vi er nået frem til, at vores Praktikbog skal have.

Sproglæring

Nogle steder skelner man mellem *sprog-praktik* og *faglig praktik*, således at sprogpraktikken først og fremmest drejer sig om, at opholdet på praktikstedet skal give borgerne mulighed for at videreudvikle deres andetsprogskompetencer, og det er i den forbindelse mindre vigtigt, hvilken branche der er tale om. Sprogpraktikken kan så senere blive afløst af en faglig praktik, hvor det drejer sig om, at borgeren kommer i praktik inden for en branche, der kan forberede hende/ham på et arbejde, som giver mening for den enkelte. I den faglige praktik er der mere fokus på, at borgeren skal lære et brancherettet sprog, og dette kan blive understøttet af en brancherettet sprogundervisning på sprogcentret.

Som nævnt har vi på CBSI tre forskellige slags praktikker, som alle tager udgangspunkt i faglig afklaring og oplæring, og formålet er her, at borgeren både skal blive inspireret til generelt at tilegne sig sproget og få et kendskab til det sprog, der bruges inden for branchen og praktikstedet.

Alle opgaver i Praktikbogen giver anledning til at bruge sprog, men de opgaver, der specielt er sproglæringsopgaver, omfatter bl.a. indsamling og anvendelse af nye ord og talehandlinger, men også – som i dette eksempel – sproglæringsstrategier:

Mine strategier til at lære

Sådan går det med dansk	Altid / tit	Nogle gange	Sjældent / aldrig
Jeg prøver at tale så meget dansk, jeg kan			
Jeg prøver at bruge nye ord, når jeg taler			
Jeg skriver nye ord ned og laver opgaver i praktikbogen			
Jeg bruger min mobil som ordbog, så jeg bedre kan huske ordene			
Jeg prøver at lytte og forstå, når andre taler dansk			
Jeg spørger, hvis jeg fx ikke forstår en besked			

Faglig oplæring

At de tre former for praktik, vi har på CBSI, tager udgangspunkt i en faglig afklaring og oplæring, afspejles i Praktikbogens indhold og anvendelse.

Det sker ved, at borgeren i Praktikbogen med udgangspunkt i sin praktikplan noterer, hvad formålet er med praktikken: ”Hvad skal du lære og få erfaring med? Mål og delmål – tjek din *praktikplan*”; men det sker også ved, at hun/han skal beskrive sine vigtigste arbejdsopgaver - ikke alene som en sproglig opgave, men også som en opgave, der skal bidrage til, at hun/han får mulighed for at blive bevidst om og få et overblik over, hvilke faglige kompetencer hun/han opnår under praktikken – kompetencer, der kan være vigtige som forudsætning for at få et job, og som kan være relevante i forbindelse med et kommende job. På den måde bliver kompetencerne synlige, og udførelsen af arbejdsopgaverne kan føre til en mere målrettet faglig kompetenceudvikling.

Formålet med praktikken

Hvilke arbejdsopgaver tror du, at du får? Hvad tror du, at man skal kunne eller være god til? Hvad er formålet med praktikken?

Udfyld skemaet.

Arbejdsopgaver	Man skal være ... kompetencer
Jeg skal rydde op	Omhyggelig

Socio-kulturel læring

At bruge sproget og lave arbejdsopgaver er at *udføre sociale handlinger*, og sproglæring og faglig læring forudsætter derfor, at man kan indgå i sociale handlinger, der er forbundet med arbejdsopgaver og med social omgang med kolleger, kunder osv. Der kan være mange grunde til, at det kan være en udfordring at deltage i disse handlinger og blive en del af de sociale fællesskaber: Det kan være, man ikke kender de sociale 'koder' og det sprog, der er forbundet med dem, ligesom man kan føle sig usikker på, hvordan man får adgang til fællesskaberne.

Borgerens mulighed for med Praktikbogen i hånden at nå til afklaring af, hvordan det sociale liv foregår på arbejdspladsen, og hvordan man oplever det, er at skrive dagbog og heri fortælle om, hvem man har snakket med, og hvordan dagen er gået:

Dagbog 1

Vælg en dag og skriv om denne dag.
 Hvornår mødte du?
 Hvad lavede du?
 Hvem snakkede du med?
 Havde du pause?
 Hvad lavede du i pausen?
 Var du glad / energisk / stresset / træt eller...

Dato: _____

Jeg mødte klokken ... _____

Klokken ... fik jeg fri.

Samtidig er alle sociale handlinger i de sociale fællesskaber også kulturelle, dvs. at de er forbundet med bestemte måder at gøre tingene på og med bestemte forestillinger. Da nogle borgere på et introduktionsmøde til Praktikbogen blev bedt om at give deres bud på, hvad Praktikbogen kunne bruges til, foreslog de bl.a.: Hvordan man arbejder i Danmark; hvordan man snakker sammen; hvordan 'kroppen snakker'; hvordan man gør i Danmark.

Også her kan borgeren bruge dagsbogsopgaven til at reflektere over 'kulturelle koder', f.eks. hvordan man omgås hinanden, hvordan man forventes at være 'medarbejder', hvordan man forholder sig til kunder osv.

Talehandlinger

Hvad siger dine kollegaer, når de beder dig gøre noget?

.....

.....

.....

.....

.....

Der kan også være 'kulturelle' aspekter i de regler, der er på en arbejdsplads, og som borgeren skal notere under "Regler på min arbejdsplads" Praktikbog 2 side 16, ligesom de ting, der bliver snakket om i pauserne, kan ses som 'kulturelle'.

Lære at lære

Praktikbogen er borgerens egen, og det er borgeren selv, der skal bruge Praktikbogen i forbindelse med sin praktik. Det indebærer, at hun/han er i stand til at udvikle sig som selvstændig lærende, at hun/han er i stand til at sætte sin egen læringsdagsorden, udnytte de læringsmuligheder, der viser sig i forbindelse med praktikken – og er i stand til selv at skabe læringsmuligheder.

Borgerens brug af Praktikbogen og løsning af opgaverne i den har generelt til formål at støtte borgeren i sin udvikling som selvstændig sproglærende i en hverdagssammenhæng, der ligger uden for sprogcentrets målrettede undervisning. Her er det afgørende, at de ting, borgeren skal bruge Praktikbogen til, er udformet som *opgaver, der skal løses*. Det er gennem opgaveløsning – og de færdigheder og refleksioner dette giver anledning til – at der skabes mulighed for læreprocesser. I jo højere grad Praktikbogen indgår som et læringsredskab alene med praktikstedet som læringsrum, i jo højere grad er det også nødvendigt, at opgaverne er selvinstruerende; og jo mere læringsrummet også omfatter studiecentret – og måske den ordinære sprogundervisning – jo mere kan borgerens udvikling som selvstændig lærende blive støttet af en underviser og med-kursister.

Livslæring

De tre formål, der er med praktikken på CBSI, indebærer en gradvis afklaring af, hvilken slags job der kan give mening for borgeren i et livsperspektiv, og praktikken har dermed også betydning for hele borgerens liv. Et af de bud, som borgerne på det omtalte introduktionsmøde gav på, hvad Praktikbogen kunne bruges til, var da også: Fremtid – hvad vi gerne vil. I opgaven "Præsentation" får borgeren lejlighed til at sætte praktikken ind i et livsperspektiv – både hvad angår baggrund og fremtidsdrømme:

Præsentation

Hvad vil dine kollegaer spørge dig om, tror du?

Forbered en præsentation af dig selv, så du kan fortælle om dig selv ude i din praktik - du kan fx fortælle:

- Hvor du kommer fra
- Hvor længe du har været i Danmark
- Hvilken uddannelse du har
- Hvad du har arbejdet med i dit hjemland
- Hvad du har lavet i dit hjemland
- Hvad du har arbejdet med i Danmark
- også i praktik og løntilskud
- Dine fremtidsplaner
- Dine familieforhold
- Dine fritidsinteresser

Tip!
Optag en lydfil af din præsentation og lyt til den. Er der noget, du kan gøre bedre?

5

Praktik på en arbejdsplads - og den sproglæring, der er knyttet til den - indgår som led i en politisk besluttet dagsorden for integration, der lægger vægt på arbejde og selvforsørgelse. Men samtidig med at vi på CBSI er forpligtet på at leve op til de formelle krav til borgernes integration, vi er stillet overfor, er det også afgørende for borgernes læreprocesser, at disse processer giver subjektiv mening for dem, dvs. at de skal kunne opleve, at den sproglige læring og den faglige oplæring giver mening for den enkelte i et livsperspektiv.

En forudsætning for at de planlagte aktiviteter i borgerens integrationsforløb – herunder praktikken – bliver meningsfulde for borgeren, er, at de indgår i en målrettet *op læringsplan*, som kan bidrage til hendes/hans myndighedsudvikling (*empowerment*), således at hun/han er i stand til at indgå i sociale fællesskaber på en myndig og selvstændig måde. Det indebærer, at borgeren hele tiden udvider sin horisont: lærer at forstå, hvordan sociale fællesskaber og det samfund, man er i, fungerer, og hvordan man kan gennemgå læreprocesser, der overskrider de barrierer, der sætter begrænsninger for ens myndighedsudvikling. I en af diskussionerne blandt projektdeltagerne blev det formuleret på den måde, at arbejdet med Praktikbogen skal bidrage til at åbne

verden for borgeren og udvikle sociologisk fantasi – altså forestillinger om, hvordan ens liv i samfundet *kunne* være.

Her befinder borgerne sig i praksis i forskellige livssituationer, der har indflydelse på, hvilken form for oplæringsplan og hvilken form for myndighedsudvikling, der giver mening for den enkelte. Vores erfaring er således, at f.eks. mange ukrainske flygtninges udviklingsperspektiv - og håb – er, at vende tilbage til hjemlandet og genoptage deres tidligere position eller profession i samfundet. De oplever deres situation som en slags undtagelsestilstand, og deres motivation udspringer af et kortsigtet perspektiv, der som oftest består i, at få et tåleligt job, der kan give en acceptabel løn her og nu. Ligeledes oplever nogle borgere, at praktikken er et ydre krav, som degraderer dem frem for at opkvalificere dem. At overskride kløften mellem systemets krav og den subjektive motivation, forudsætter derfor i mange situationer en forhandlingsproces, som Praktikbogen indgår i.

I publikationen ”Den gode praktik” (Tove Rasmussen (2008): Den gode praktik. Idéer til forberedelse, gennemførelse og efterbehandling af sprogpraktik. Forlaget UCC) formuleres det således: ”at opsamle viden, udvikle kunnen, tillægge sig praksisser, se sammenhænge og udvikle ny erkendelse.” Der skelnes mellem at *have motivation* og at *kunne handle på sin motivation*. At kunne handle på sin motivation indebærer refleksion (formulering af egne forventninger, sproglig afklaring, opstilling af mål); problematisering (egne forudsætninger og ønsker for fremtiden, diskussion af dilemmaer); redskaber (viden om virksomheden, forståelse af rammerne for praktikforløbet, afklaring af egen rolle som borger, opstilling af konkrete mål).

2. Læringsrum

Praktikstedet som læringsrum

I forlængelse af diskussionen om formålet med Praktikbogen har vi også haft diskussioner om, hvilke læringsrum den skulle indgå i som et læringsredskab.

Umiddelbart indgår bogen selvfølgelig som en del af hverdagen på praktikstedet, og borgeren bruger den til at træne og udvikle sit sprog, sine faglige kompetencer og sine livsplaner. Men hvis det er praktikstedet, der alene skal udgøre læringsrummet, må Praktikbogen også i en vis grad være selvinstruerende, dvs. at opgaverne i bogen skal være udformet således, at borgeren kan bruge dem som uafhængig sproglærende.

En opgave i bogen består som sagt i at beskrive sine arbejdsopgaver, og der er i Praktikkbogen 'bobler' til beskrivelse af dem samt mulighed for efterfølgende bearbejdning i form af sætninger. Her er eksempler:

Uge
1-2

Vigtigste arbejdsopgaver

Skriv dine vigtigste opgaver i boblerne

Hvis Praktikkbogen skal være helt selvinstruerende, kan den selvfølgelig også indeholde sproglige forklaringer og nærme sig en egentlig lærebog til selvstudium.

Den systematiske beskrivelse af arbejdsopgaver kan også være et led i en faglig oplæring: borgeren får lejlighed til at reflektere over, hvilke arbejdsopgaver hun/han udfører eventuelt, hvad formålet er med dem. Her kan en medarbejder på praktikstedet være den kompetente hjælper gennem nærmeste udviklingszone.

Praktikstedet og studiecentret som samlet læringsrum

Fire gange i løbet af praktikken deltager borgeren sammen med andre borgere i et møde i CBSI's studiecenter, hvor de sammen med en sproglærer arbejder med Praktikbogen.

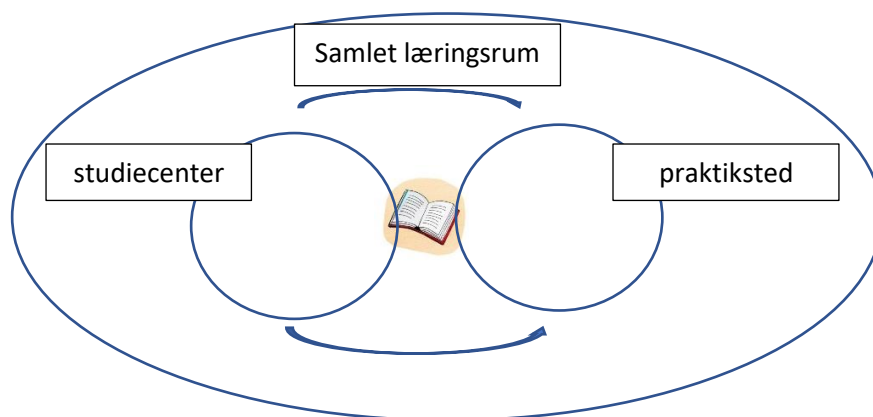
Studiecentret er et uformelt læringsrum, hvor der lægges vægt på at udvikle borgerens selvstændige læringsstrategier og imødekomme individuelle behov. Det er her, man får den første introduktion til Praktikbogen af en sproglærer. Borgerne får præsenteret formålet med bogen og bliver klædt på til at arbejde selvstændigt med materialet. I praksis får de som oftest udleveret relevante løsark fra bogen, som passer til deres niveau, frem for en samlet bog. Vi har arbejdet med grupper på to til otte deltagere på nogenlunde samme sproglige niveau, men i praktikforløb i forskellige brancher.

Samarbejdet med studiecentret har været organiseret som et *direkte samspil*, hvor borgerne først får noget instruktion i de forskellige opgavetyper, så de kan løse dem selvstændigt fremadrettet. Herfra møder de op i studiecentret med cirka fire ugers mellemrum og får feedback på udvalgte opgaver afhængigt af behov, men først og fremmest på de etnografiske opgavetyper, dvs. lyd-, billed- og videooptagelser. Her får borgeren ejerskab over materialet, idet de selv udvælger, tilrettelægger og producerer indholdet i modsætning til de lukkede opgavetyper i praktikbogen, hvor man fylder indhold i en fastlagt struktur.

På det første møde lægges der vægt på at tale om formålet med at lave lyd-, billed- og videooptagelser i praktikforløbet. Herunder vigtigheden i at få samtykkeerklæringer på plads fra praktikstedet. Det kræver stor overvindelse at kaste sig ud i at optage sig selv og andre på en lydfil/video, og derfor er det afgørende, at man kan se en mening i og et læringsformål med dette. Det kan anbefales at afprøve den første dataindsamlingsopgave i studiecentret, så borgeren får mulighed for at blive fortrolig med de tekniske funktioner på telefonen samt de relevante talehandlinger, som opgaven kræver.

På det sidste møde er evaluering af praktikforløbet i fokus, og borgerne får afslutningsvis til opgave at lave en præsentation af deres erfaringer for klassen i den almene sprogundervisning.

På denne måde er der et samspil mellem praktikstedet og studiecentret, og de udgør derfor tilsammen et læringsrum.

Her har vi så eksperimenteret med, hvordan dette samspil skal se ud, og hvilken rolle Praktikbogen skal have. Man kan forestille sig flere forskellige modeller.

Der kan være tale om et *indirekte samspil*, således at praktikstedet udgør det primære læringsrum, og studiecentret er et sted, hvor enkelte ting fra Praktikbogen tages op. Praktikbogen er derfor i dette samspil i høj grad selvinstruerende.

Der kan også være tale om, at måden de enkelte opgaver kan løses på, bliver gennemgået, og således at borgernes løsninger af opgaverne i Praktikbogen tages op i studiecentret. Samspillet her udgør derfor en slags cirkelbevægelse, hvor borgeren tager opgaver med sig fra studiecentret, løser dem på praktikstedet, og tager løsningerne med tilbage til studiecentret. Bevægelsen kan også gå den anden vej. Borgeren tager opgaver med sig fra praktikstedet til studiecentret, hvor de bearbejdes og afprøves på praktikstedet. I dette samspil behøver Praktikbogen ikke i samme grad at være selvinstruerende, og hvis den i et eller andet omfang er det, bliver læringsprocessen stadig understøttet af det, der foregår i studiecentret, f.eks. ved at skabelonerne for opgaveløsning gennemgås og trænes i studiecentret.

Her er nogle af vores praktiske erfaringer med forløbet i Studiecentret:

Der har været alt fra 1-8 kursister i de forskellige forløb og indtil videre har 25 kursister fået udleveret praktikbogen.

Nogle kursister har været alene. Det har været godt og meget håndholdt og selvfølgelig meget fokuseret på lige præcis deres praktik og det ordforråd, som de havde brug for. Andre har været i grupper, hvor de har været i praktik i forskellige brancher, og endelig har andre været i grupper, hvor alle er/var på samme arbejdsplads.

Der har været forskel på borgernes motivation for at deltage, og nogen har overhovedet ikke været motiverede. Det kan skyldes et utal af ting, men for nogle har det

klart været forbundet med manglende overskud. En overvejende del af deltagerne har været ukrainske flygtninge, som i sagens natur har mange ting, der udfordrer dem i hverdagen, og deres håb er at vende hjem til Ukraine hurtigst muligt. Derfor har de ikke et langsigtet perspektiv for deres integration på arbejdsmarkedet i Danmark. For andre handler det måske snarere om, at de ikke har kunnet se behovet for ekstra støtte til at lære dansk, fordi de i forvejen går til ordinær danskundervisning tre gange om ugen og kan klare sig med engelsk eller Google Translate i deres praktik.

Når deltagerne ikke er i praktik det samme sted, kan en yderligere udfordring være at få dem til at interessere sig for de andres behov/praktik. Selvom vi som undervisere mener, at de lærer meget af at lytte til hinanden, så kan det knibe med interessen/overskuddet i praksis. Så vores erfaring er, at det fungerer bedst med deltagere i samme branche.

Med hensyn til kontinuitet i forløbene har det været intentionen, at deltagerne skulle mødes i studiecentret fire gange med den samme gruppe. I praksis har der imidlertid været udfordringer med at fastholde mødetiderne, fordi borgerne har mange andre forpligtelser i deres integrationsprogram og i øvrigt en turbulent tilværelse, f.eks. skulle flere deltagere skifte bopæl midt i forløbet. Herefter kan det være svært at finde nye tider, hvor det passer alle. Her havde det været godt med en direkte kommunikationskanal mellem lærerne i studiecentret og borgerne. Når deltagerne ikke møder stabilt til grupperne, bliver det svært at lave en fælles information/gennemgang. Det er nok et vilkår for et materiale, som har status af et supplerende tilbud til obligatoriske aktiviteter.

Den oprindelige målgruppe for projektet var sproglærende på niveau A2-B1. I praksis fik vi en ny gruppe borgere ind i sprogskolen på grund af invasionen af Ukraine i februar 2022. Derfor har de fleste deltagere været ukrainske sproglærende med meget lidt sprog, som har haft svært ved at løse nogle af de åbne opgavetyper, hvor de selv skal opsøge og indsamle information fra kollegaer.

Indhentning af samtykkeerklæringer har været et ekstra benspænd, fordi borgerne selv skal henvende sig til deres chef og deres kollega og få en underskrift på, at de gerne må tage billeder samt optage video- og lyd på arbejdspladsen og aflevere samme dokumenter i studiecentret. På den måde går der mindst én mødegang i studiecentret, før de kan komme i gang med at indsamle data på arbejdspladsen. Det ville være fordelagtigt, hvis virksomhedskonsulenten og arbejdspladsen fik samtykkeerklæringer på plads forud for praktikstart.

Men det har fungeret rigtig godt med de opgaver, hvor de skal dokumentere deres arbejdsopgaver og redskaber med fotos. Det, at de havde ejerskab over billedmaterialet, virkede meget motiverende for dem med hensyn til at sprogliggøre deres erfaringer fra praktikken. I enkelte tilfælde har nogle også fået optaget en lydfil. På den måde kommer der fokus på et autentisk sprog - på hvad der rent faktisk bliver sagt - og det har været meget udbytterigt. Det vil helt klart være godt at få dem til mere automatisk at benytte den mulighed. Barrieren er tilsyneladende, at det både kræver et vist sprogligt niveau at kaste sig ud i den opgavetype og måske også en længere tiløbsfase med at blive tryk og fortrolig med kollegaer og chef. Flere af deltagerne har nævnt, at det er svært at få arrangeret et interview i arbejdstiden, fordi man holder pause på skift, eller der er mange andre gøremål i pauserne.

Af andre opgaver, der har fungeret rigtig godt, kan nævnes dagbogsopgaven. Mange kursister har været glade for at skrive denne opgave, hvor de i en sammenhængende tekst får repeteret deres nye ordforråd på en produktiv måde – et ordforråd, som de forhåbentlig også kan bruge aktivt mundtligt på arbejdspladsen.

Formen har måske mest været et direkte samspil mellem praktikken og aktiviteterne i studiecentret og kunne måske godt have været mere et indirekte samspil. Her ser vi et potentiale i en digital og multimodal version af praktikbogen.

For at gøre praktikbogen mindre skrøbelig overfor de logistiske udfordringer kunne man individualisere tilbuddet ved at bruge en app. Vores gode erfaringer med foto og lydfiler taler også for en app, hvor billed-/lydmaterialet er en integreret del.

Sprogmaker App er en ny app udviklet af Center for Dansk og Integration med støtte fra Køge Kommune og SIRI.

Med appen installeret på telefonen har praktikanten et lettilgængeligt redskab, som kan understøtte sprogindlæringen i praktikken. Praktikanten kan bruge appen til at opbygge en personlig ordbog med både billede, tekst, lyd og video, som så bliver gemt et særskilt sted på telefonen, som praktikanten efterfølgende nemt kan tilgå. Dermed kan appen være med til at facilitere de etnografiske opgaver i Praktikbogen der handler om dataindsamling, særligt dem der har været gode erfaringer med.

Appen har derudover en chatfunktion, der forbinder praktikanten med f.eks. en sproglærer eller en dansktalende kollega, som får mulighed for løbende at give praktikanten skriftlig og mundtlig feedback. Der etableres med andre ord en direkte linje

til praktikanten, hvilket også kan være med til at løse nogle af de logistiske udfordringer, der er nævnt ovenfor.

Endelig er appens styrke også, at den individualiserer forløbet og dermed gør det mere personligt, hvilket i samspil med appens andre funktioner i højere grad kan motivere nogle sproglærende.

Integrationsundervisningen som læringsrum

Der er endnu ikke erfaringer med brug af Praktikbogen i integrationsundervisningen, men den vil blive implementeret i forbindelse med den videre udvikling og afprøvning.

Integrationsundervisningen er rettet mod job og uddannelse med særlig fokus på job og selvforsørgelse. Undervisningen er sprogunderstøttende og generelt samfundsrelateret og omfatter emner som transport, Danmark rundt, frivillighed og ligestilling. Desuden omfatter den arbejdsrettede emner som mødetider og pausesnak – emner, som er direkte relaterede til Praktikbogen.

Som udgangspunkt er integrationslærerens rolle i forbindelse med praktikbogen mere indirekte. Læreren kan spørge ind til, hvordan det går i praktikken og med Praktikbogen. Denne form anvendes for at lægge op til, at borgeren tager ejerskab til Praktikbogen og dens indhold og forbliver motiveret for at arbejde med Praktikbogen.

Den ordinære sprogundervisning som læringsrum

Praktikbogen kan også have en funktion i den ordinære sprogundervisning, f.eks. ved at der i den arbejdsrettede sprogundervisning bliver brugt konkrete eksempler fra praktikbøgerne.

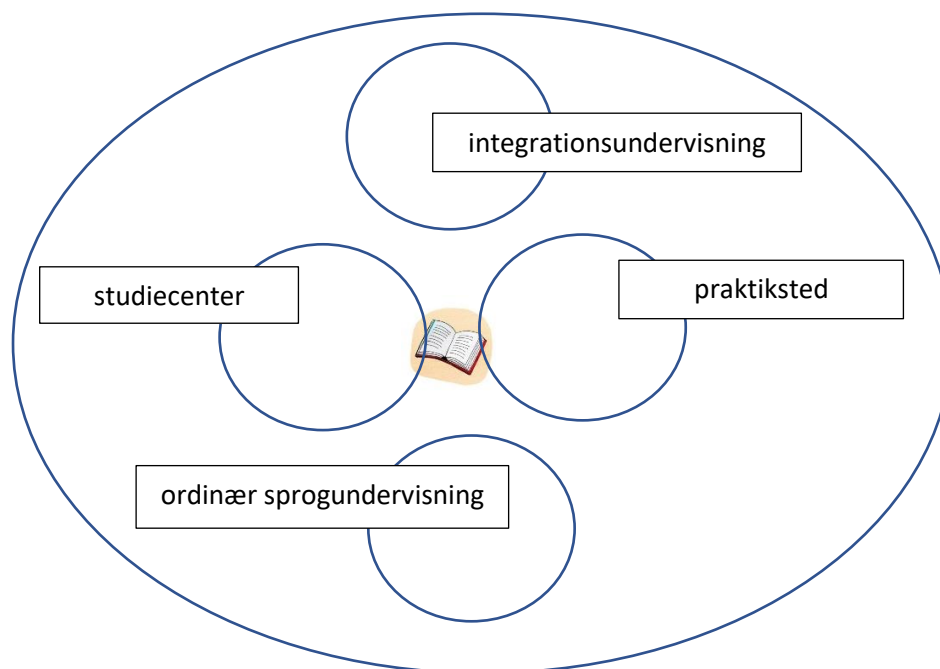
De konkrete opgaver i Praktikbogen kunne her også blive sat ind i en større sammenhæng, som ville være relevant for alle kursisterne på holdet: Hvordan fungerer det på en dansk arbejdsplads? Hvem afgør hvad? Hvordan er løn- og ansættelsesforhold på danske arbejdspladser?

Dansklærerens rolle i forbindelse med Praktikbogen er den samme som integrationslærerens, dvs. at give Praktikbogen opmærksomhed med henblik på at motivere borgeren til at benytte Praktikbogen som værktøj til øget læring og få forøget fokus på egne strategier og eget ansvar for læring. ægges op til, at borgeren som afslutning på praktikken laver en præsentation for sit danskhold, hvor der fortælles om praktikken, om sprog og opgaver mm. gerne med billeder og andet autentisk materiale.

Det samlede læringsrum

Praktikbogen kan således indgå i flere forskellige læringsrum, som tilsammen udgør et samlet læringsrum. Hvor mange læringsrum den skal indgå i, afhænger af, hvilket

formål brugen af Praktikbogen skal have: skal den først og fremmest bidrage til borgerens sproglæring, eller skal den også omfatte den faglige oplæring og afklaring af integrations- og livsplaner?

Indholdet og opgaverne i Praktikbogen afhænger af, hvilket formål der er med Praktikbogen, og hvilke læringsrum den skal indgå i.

Når vi sætter Praktikbogen ind i et samlet læringsrum som det, der her er skitseret, har det givet anledning til diskussioner i projektgruppen, om hvilket materiale og hvilke aktiviteter fra de forskellige rum, der skulle indgå i Praktikbogen.

Det gælder f.eks. de skemaer, som jobkonsulent udfylder i forbindelse med oprettelse, opfølgning og afslutning på praktikken. I forbindelse med oprettelse af praktik indeholder dette skema forventningsafstemning mellem virksomheden og borgeren, informationer om praktikken: virksomhedens navn, borgerens stillingsbetegnelse, start- og slutdato, formålet med virksomhedspraktikken, dvs. hvilken af de tre former for praktik der er tale om osv. I forbindelse med opfølgningen evalueres det, om formålet er opnået, om borgeren er motiveret, har gennemgået en sproglig udvikling osv. I den afsluttende opfølgning sker der en lignende evaluering.

En anden evaluering, der eventuelt kunne indgå i Praktikbogen, er den der gennemføres af borger og arbejdsgiver. Evalueringen foregår på den måde, at borger og arbejdsgiver uafhængigt af hinanden udfylder et skema, der indeholder forskellige færdigheder: Mødestabilitet, motivation, sprog, og faglighed. Med smileys er der angivet fem forskellige niveauer, og man udfylder skemaet ved at sætte kryds ved en smiley

for hver færdighed. Når borger og arbejdsgiver har udfyldt skemaet, sammenligner de resultatet og snakker om, hvordan det går, og hvad der eventuelt skal arbejdes videre med.

I relation til evalueringen mellem borger og arbejdsgiver bliver der også udarbejdet en skriftlig evaluering med nogle af de samme punkter, som i et foregående skema. Om formål og delmål kan det f.eks. hedde: ”Formålet med praktikken er, at du skal opnå kompetencer indenfor køkkenbranchen og øve dit dansk i forhold til kundekontakt og kundebestilling. Du oplyser, at dit danske sprog er blevet meget bedre og du er godt inde i køkkenopgaverne. Arbejdsgiver oplyser, at du er god til dine opgaver og at dit danske sprog er blevet lidt bedre.” Om fokus hedder det: ”Du oplyser, at du gerne vil have arbejde inde for supermarked eller i en børnehave fremadrettet.”

Det samlede læringsrum kan således bestå af flere forskellige del-læringsrum. Men det kan også indeholde praktikken som et *forløb*.

I publikationen ”Den gode praktik” kan man finde en model for praktikken som et forløb, der indeholder *forberedelse, gennemførelse og efterbehandling*. Til hver af de tre faser er der eksempler på opgaver, og det konkluderes, at ”I [praktik]bogen noteres de væsentligste pointer fra praktikopholdets forberedelse, gennemførelse og efterbehandling”. De skemaer, som jobkonsulenten udfylder, indeholder på tilsvarende måde et forløb i tre faser, og Praktikbogen kunne tænkes som et led i hele processen og indeholde relevant materiale og opgaver fra faserne.

Det samlede læringsrum ville dermed ikke blot bestå af de del-læringsrum, der er tegnet ind i modellen ovenfor, men også et praktikforløb med en forberedelses-, gennemførelses- og efterbehandlingsfase.

I ”Den gode praktik” skelnes der mellem et opgavestyret forløb og et målstyret forløb. Hvis forløbet er *opgavestyret*, er det de enkelte opgaver i Praktikbogen, der styrer borgerens praktikforløb; og hvis forløbet er *målstyret*, er praktikken styret af ”små, enkle og konkrete delmål” i en praktikaftale udarbejdet i samarbejde mellem praktikplads, sprogcenter, jobcenter og borger.

Om der er tale om et opgavestyret eller målstyret forløb, har betydning for borgerens rolle i praktikforløbet og det samlede læringsrum. I et opgavestyret forløb, er borgeren ’objekt’ for andres planlægning af forløbet gennem på forhånd stillede opgaver, mens borgeren i højere grad har mulighed for at blive ’subjekt’ i sin egen læreproces, hvis hun/han er med til at formulere (del)målene for praktikken.

Hvis praktikken er baseret på en *op læringsplan*, er der mulighed for at gøre den målstyret, og de opgaver, der indgår i Praktikbogen, kan dermed bidrage til realisering af

op læringsplanen. Samtidig kan borgeren selv være med til at udforme læringsopgaverne.

3. Emner i Praktikbogen

Indholdet i Praktikbogen er organiseret på en sådan måde, at der er en vis *progression* i dem, og det vil være naturligt for borgeren at arbejde sig igennem opgaverne side for side så at sige. Nogle af opgaverne, f.eks. ”Dagbog” er tilbagevendende, men her er der også tale om en progression, idet det er ”Dagbog 1, 2 og 3”.

De enkelte opgaver i Praktikbogen har til formål at give borgeren mulighed for at udvikle og træne *specifikke kompetencer*. De har alle et sprogligt formål, men ud over de opgaver, der alene har fokus på sprog, bidrager opgaverne også til borgerens læring i relation til de andre formål, der er med Praktikbogen. En opgave som ”Ordbanken” er i høj grad en sproglig opgave, mens opgaven ”Vigtigste arbejdsopgaver” har til formål at bidrage til den faglige oplæring.

Nogle af opgaverne hører naturligt til i bestemte del-læringsrum. Ud over at være en del af læringsprocessen på praktikstedet vil de sproglige opgaver kunne tages op i studiecentret og den ordinære undervisning, mens opgaver om formålet med praktikken kan være relevante at inddrage i integrationsundervisningen.

Opgaverne kan også inddeles i *forskellige typer*, alt efter om de har fokus på det skriftlige, som f.eks. ”Dagbog; det mundtlige som i opgaven ”Præsentation”; det lyttemæssige som i forbindelse med ”Talehandlinger. Hvad siger dine kolleger, når de beder dig om at udføre en opgave?”; læsning som i ”Regler i min praktik. Er der nogen skilte eller opslag, hvor reglerne er skrevet ned?”

De enkelte opgaver indgår således i et forløb, har bestemte formål, ligger mere eller mindre naturligt inden for bestemte læringsrum og har fokus på forskellige sproglige færdigheder. For at få så varieret og autentisk materiale som muligt, består nogle af opgaverne i at lave lyd-, billed- og videooptagelser. Her får borgeren ejerskab til materialet, idet de selv udvælger, tilrettelægger og producerer indholdet.

Derudover grupperer opgaverne sig inden for forskellige emner.

Praktikstedet

De første opgaver – ”Mit praktikskema og praktiksted”, ”Formålet med praktikken”, ”Præsentation” samt ”Fakta om mit praktiksted” – drejer sig om, hvad det er for et praktiksted, hvornår praktikken ligger, hvordan man kommer til praktikstedet osv.

Mødedatoer i studiecentret

Her inddrages studiecentret direkte som læringsrum, og det forklares, at borgeren her vil få hjælp til at se på sine ordlister og tekster og få aflyttet lydfileerne.

Formålet med praktikken

I opgaven ”Formålet med praktikken” får borgeren lejlighed til at formulere mål og delmål med praktikken ud fra sin praktikplan, og det åbner for at gøre Praktikbogen *målstyret*, som det hed i ”Den gode praktik”. Opgaven indeholder også et felt, hvor kompetencer kan knyttes til arbejdsopgaver, og det kan være udgangspunkt for refleksion over og dialoger om kompetencer i et fremtidigt arbejdsperspektiv.

Arbejdsopgaver

Kolleger

Relationen til og interaktionen med kolleger er vigtig både for sproglæring, den socio-kulturelle læring og den faglige læring, og det kan opgaverne ”Interview med en kollega” og ”Mine kolleger og pauser” bidrage til at udvikle.

Dagbog

Som nævnt optræder opgaven med dagbog tre gange i Praktikbogen, således at borgeren kan fastholde, hvad det skete på en bestemt dag, hvem hun/han snakkede med, og hvordan hun/han oplevede arbejdsopgaverne og dagen.

Evaluering

Nogle af opgaverne giver borgeren mulighed for at foretage evalueringer. Det kan være af, hvilke muligheder og udfordringer der er ved praktikken: ”Min praktik”; hvordan man vurderer sin egen indsats og tilgang til praktikken: ”Min egen arbejdsindsats i praktikken”.

Sprog

Alle opgaver i Praktikbogen er sproglige i den forstand, at de kræver mundtlig eller skriftlig sprog for at kunne løses, men flere af opgaverne er først og fremmest sprogopgaver. Det gælder indsamlinger af talehandlinger: ”Talehandlinger: At hilse”, ”Talehandlinger: At bede nogen gøre noget”, og det gælder indsamlinger af ord: ”Ordbanken”, som også er en opgave, der går igen flere gange.

Derudover giver opgaven ”Mine strategier til at lære” borgeren mulighed for at reflektere over og udnytte sine læringsstrategier og dermed udvikle sig som selvstændig sproglærende.

Perspektivering

Vores projekt med udvikling af Praktikbogen har ført til, at vi nu har Praktikhøger på to niveauer, som er resultatet af mange nye indsigter og forståelser. Men undervejs er der også opstået tvivl og rejst nye spørgsmål. Det har gjort det klart for os, at udviklingen af en praktikbog er en løbende og uafsluttet proces, hvor nye forståelser og erfaringer fra praksis hele tiden fører os videre frem mod en endnu bedre praktikbog.

Denne rapport over forløbet indeholder derfor heller ikke en endelig opskrift på en praktikbog, man bare kan kopiere, men den indeholder et bud på, hvordan en praktikbog *kan* udformes, og ikke mindst en præsentation af nogle af de mange temaer, der har været oppe i projektgruppens arbejde. Vi håber, at andre kan bruge rapporten som afsæt for deres eget videre arbejde med en praktikbog.

Der er dog to spørgsmål, vi mener, det under alle omstændigheder er nødvendigt at tage stilling til i forbindelse med udviklingen af en praktikbog: For det første hvilken formål der skal være med praktikbogen; og for det andet hvilke læringsrum praktikbogen skal indgå i.

Det første spørgsmål drejer sig om, hvilken funktion praktikbogen skal spille i borgerens sproglærings- og integrationsproces: Skal den alene bidrage til borgerens sproglæring, eller skal den også omfatte den faglige oplæring på praktikstedet? Skal den først og fremmest bidrage til borgerens kommunikative og sociolingvistiske kompetencer, eller skal den også bidrage til hendes/hans livsperspektiv og myndighedsudvikling?

Det andet spørgsmål er, hvilke læringsrum praktikbogen skal indgå i: Skal den alene relatere sig til sprogundervisningen i den ordinære sprogundervisning eller i et studiecenter, eller skal den også spille en rolle i forbindelse med integrationsundervisningen? Afhængig af om og hvordan praktikbogen skal indgå i andre læringsrum end selve praktikstedet, skal opgaverne i den udformes således, at praktikbogen indeholder selvinstruerende opgaver eller opgaver, der er relevante i forbindelse med samspillet med andre læringsrum.

Det er vigtigt at stille pædagogiske spørgsmål til sprogundervisningen, men på et tidspunkt skal der også træffes nogle valg om, hvad man vil gøre i den praktiske undervisning. Vores rapport her indeholder både spørgsmål og foreløbige svar, og de to praktikbøger, der er vedlagt rapporten er vores – foreløbige – bud på praksis.